

Galsik Zsolt

Ferenczy Teréz kiadatlan költeménye

Tíz évvel ezelőtt emlékeztünk meg Ferenczy Teréznek, az "elfelejtett" nógrádi költőnő születésének 160. és halálának 130. évfordulójáról.

Ekkor jelent meg irodalmi ritkaságként, *Praznovszky Mihály* szerkesztésében a "Ferenczy Teréz minden versei" című vékonyka verseskötet.

A század elején, *Halmi Piroska* kassai tanárnő, majd a költőnővel rokonságban álló *Ágner Lajos* dolgozták fel életét és a költészetét. Könyvükben is felbukkan a gondolat, amelyről Praznovszky Mihály így ír: "Ki ez a Ferenczy Teréz, akinek nevét ma alig néhány irodalombúvár, megszállott nógrádi lokálpatrióta és néhány szécsényi lakos őrzi? Verseit még ennél is kevesebben ismerik, elvéve fordulnak elő ma ezek, jobbára csak az unikumokat kereső irodalomtörténeti antológiákban, monográfiákban."

A leírtak óta eltelt tehát újabb tíz esztendő. Személyiségére és költészetére megint fátyol borult, pedig *Vajda János* 1857-ben

úgy nyilatkozott, hogy a költőnőből "a magyar költészet egyik legkiválóbb csillaga lett volna."

Ferenczy Terézről több életrajzi monográfia jelent meg, de ezek hátránya az, hogy adataikat a szerzők általában nem ellenőrizték. Így számtalan elírást és tévedést tartalmaznak, amelyeket gépiesen átvettek és átveszik a ma élő kutatók is.

Ezek figyelembevételével kezdtem el kutatásaimat, melynek során sok új adatot sikerült felfedeznem, egyeseket helyesbítésem, és több ismeretlen versét megtalálnom.

Most, hogy a költőnő születésének 170. és halálának 140. évfordulójára emlékezünk, közzéteszem egy ismeretlen költeményét és egy adalékot is a költészetéhez. (Itt jegyzem meg, hogy Szécsényben – ahol a síremléke megtalálható – méltóképpen emlékezett meg róla a helyi Múzeumbaráti Kör.)

Az ismeretlen vers címe: *Utca Kati*. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában (Fol. Hung. 2908.) a "Pákh Alberthez,

mint szerkesztőhöz beküldött versek, tanulmányok” című gyűjteményben találtam rá.

A költemény nem Ferenczy Teréz kézírása, hanem másolat arról. Ezt a véleményt erősítette meg dr. Szabó Károly Balassagyarmaton élő irodalomtörténész is, aki megvizsgálta a vers írásképét és költői jegyeit.

Szerzőségének bizonyítását a következőkben vázolnám.

A cím alatt olvasható egy jelige: “Az erény sírján furiák virasznak”. Ugyanez a mondat megtalálható a *Kassandra* című vers 6. versszakának harmadik mondatában. Az azonosság nyilvánvaló. Jogos lehet azonban az az ellenvélemény, hogy ez még nem döntő bizonyíték.

Ugyanakkor a kéziratban nem található meg az ismert Ferenczy Teréz-féle aláírás, csak egy olyan – a cím alatt a jeligénél –, ahol a Ferenczy név nem “y”-nal, hanem “i”-vel van írva. Eddigi ismereteim szerint mindig y-nal írta alá szerzeményeit. Bárki odaírhatta a nevet olyan célból is, hogy valaki a Pákh-féle szerkesztőséghez beküldött egy költeményt s éppen az idézett jelige alatt.

További közvetett bizonyíték, hogy a most megtalált költeményének első részében, a 6. versszak harmadik mondatában ez olvasható: “Gúnyolódva rí a hangjuk”.

A sír ige kissé archaikus rí változata igen fontos itt, mivel ez kifejezetten a palóc nyelvjárásból való. A palócok sohasem mondták – a szécsényiek sem – hogy sír, hanem azt, hogy rí. Ez még ma is megfigyelhe-

tő a nógrádi falvak nyelvhasználatában.

A költőnek kedvenc eszköze volt az életképszerű, majd hogynem balladai kompozíció. Szerzőségére vallanak továbbá a vers stílusfordulatai és jellemző lexikális elemei, szókapcsolatai is: “mézes kehely”, “szép tavaszom”, “ünnepel a nagy természet” stb. – jegyzi meg dr. Szabó Károly. (Ezek a hasonlatosságok megfigyelhetők a *Tavaszi dalok* című versében is.)

A költemény, ahogyan Teréz fogalmaz, “költői beszély”, és négy részből áll, összesen 49 versszakot tartalmaz. Ezidáig ez a legterjedelmesebb vers, amit ismerünk tőle. Elolvasása során nagyon sok olyan vonást fedeztünk fel, ami Teréz életére jellemző volt. Talán a saját életéből merített?

A költemény nem évszámozott, erre vonatkozóan csak annyi megjegyzés található a szerkesztőtől, vagy a szerkesztőség valamelyik tagjától, hogy “Pályamű 10.” és “Érk. decz. 15.” Azt nem sikerült ezidáig megtudnom, hogy milyen pályázati célra íródott.

A vers keletkezésének idejét 1852 végére kell tennünk. Pákh Albert ez év decemberében teszi közzé, hogy megindítja a *Szépirodalmi Lapok* című közlönyét, amely aztán 1853. január 2. - 1853. június 30. között valóban élt is. Feltehető, hogy már 1852 végén meghirdette a lap megjelenését, kérve a jövőbeni szerzőket, hogy küldjenek verseket induló lapjába. Így kerülhetett ez a mindmáig ismeretlen Ferenczy Teréz vers is hozzá. (E szöveg felidézésével rá is emlékezünk.)

Utca Kati

/:Költői beszély:/

Jelige: "Az erény sírján furiák virasztnak"
Ferenczi Teréz

Tépett czifra öltönyében
Jár az utcán bús leányka
Mintha lenne vándor lélek
Képe arcza olyan sárga ...

Nincsen nyugta, bolyg s szünetlen
Czéltalan, iránytalan jár,
Talpon kapja őt a hajnal –
Útban az első napsugár.

Őrült lelke küszködése
Szétdult arczán tükröződik –
Értelem nélkül beszél, ha
Olykor olykor ajka nyílik.

"Jó anyám hát nem örülsz e
A mikor leányod boldog?
... Óh e köny eléget engem ...
Lásd rajtam szép ruha lobog ..."

Aztán fut, mint megriadt vad,
Mint kit síri rémek úznak –
Akkor áll meg, csak, mikor már
Lábai erőtlenülnek.

Csoporttal járnak nyomában
A falunak gyermekei
Gúnyolódva rí a hangjuk:
"Utca Kati Utca Kati ..."

Megdobálják kövel sárral,
Aztán elrohannak onnan,
Félnek a szegény őrülttől
Hogy epéje majd felforran.

Pedig szegény Utca Kati
Mindezekre nem is hallgat,
Szokott útján elmélázva
Gondolatán – tovább ballag ...

Nincs a földön semmi semmi
A mi immár rája hathat,
Csak mikor anyjára gondol
Tépi fejéről a haját ...

Ősz családfők lányaiknak
Példaképpen mutogatják:
"Ne kívánd lásd lányom soha
Az erőnkhez túli pompát

Légy elégült a szegénység
Durva szúrós daróczával –
S ne kívánd azt felcserélni
Bűnnek ékes bíborával"

És még rá a szelíd apák
– A sok kérdezősködőnek –
Elbeszéli ezt az intő
Bár egyszerű történetet!

II.

"A haragnak zengő nyelve
Templomozni hívogat,
Vágy epezti a miséért
Jó anyám bús lányodat,

Ah miért születtem én
Árvának, szegénynek,
Hogy még az oltár előtt –
Még ott is lenéznek! ...

Ó köny hullatva szól Kató
Drága jó anyám!
Mért késel segíteni
Lányod búbján ...?

Hozz nekem ékes ruhákat,
Tulipános pántlikát,
Ujjaimra mint a többi
Lányoknak – fényes Karikát

Másképp, hogy vegyüljek én
Czifra nép közébe?
Hogy tegyem ki én magam
Gúnyra megvetésre?...

Szent zsolozsmák hangja ím
Égfelé repül,
És leányod nézni ezt
Innen kényszerül ...!"

Én szerelmem! lányom lányom
Ne gyötörd bús szívemet,
Sokat tennék én teértted,
De erőm nincs – nem lehet ...

A szegénység járma nyom,
S nem panaszkol értte,
Lásd leányom a szegény
Könnyebben jut égbe;

Légy erős viselni ezt
Édes gyermekem,
Istennek szerelme függ
A szegényeken

III.

Ünnepel a nagy természet,
Ünnepét a szép tavasznak,
Melynek bűvös csókjaira,
Mindenütt rózsák fakadnak.

Zendül esti szél danája
Édes bánattól epedve,
Kis madárcák szállnak szerte
Boldogságukról csevegve.

Tarka lepke jön s virágok
Mézes kelyhét megcsókolja
Hús forrásból oltja szomját
Özikének szomjas ajka.

Minden leálynak kebelét most
Megelégedés fojád el,
Hálászóra nyílik ajka
Úgy beszélget istenével ...

Csak annak a kis leánynak
Ott a terhes munka alatt
Forr szívében keserűség,
Küzd agyában egy gondolat

Bús szívét sóhaj dagasztja:
"Csak nekem kopár az élet!
Én istenem, jó istenem
Mért teremtettél szegénynek!"

Kettős út áll most előtte,
Az egyik sötét, tövises
A másik száz színben fénylő
Rózsával virággal ékes ...

S végéből ezernyi csábnak
Szól hozzája búvös hangja:
"Ne kerüld a boldogságot,
Oh jer óh jer karjaimba!"

Míg a másikon csak
Édes anyja szól hozzája:
"Jere jere s hogy szegény vagy
Gyermekem, légy büszke rája ...

A szegénység igaz terhes
De az erény a becsület
– Nincsen az a keserűség –
A mit meg nem édesíthet;

Erény nélkül mi sem édes –
Míg ellenben azzal minden ...!
S oh te nyugtasd vágyaidat
Hiú pompán, hiú kincsem ...!"

Két lény kezd harcolni értte,
Angyal s a pokol lakója,
Egyik tövises útra ... a
Másik, virágokra tolja ...

... Ifjak serge tánczra gyűl be
Pendül húrja a cigánynak –
Heje huja dínom dánom -!
Nincs vége a vigadásnak

S közbe közbe hang rivall fel,
Addig éljük a világot,
Míg erünkben – míg szívünkben
Érezzük az ifjúságot.

Aztán mint vad síri szózat
Megesendül pénznek hangja
Amint bérül egyik másik
azt muzsikusnak adja.

Felszakadoznak sebei
Ismét a bús leány szívének:
"Én istenem, én teremtőm
Mért teremtettél szegénynek!?"

... Piros rózsza úgy mosolyog
Bús Kató szakítani hajlik ...
Piros rózsza láng kebelén
Olyan kirívóan díszlik ...

Míntha gúnyolódva szólna:
"Mért téptél le jó leányka –
Illek e én szép galambom
Ide, elzilált ruhádra? ..."

... Véget ér a két lény harcza,
 Ördögé lett a diadal,
 Megbarátkozott a lányka
 A bűn édes csábjaival ...!

IV.

"Jó szülém most örvendj
 Boldog lett leányod,
 Teljesíthető most
 Mindenféle vágyad.

Öltözik leányod
 Habselyem ruhába
 Mindenütt szegezvék
 A szemek reája ...

A mikor szegénység
 Tüske bokra tépett,
 Százsor is vidámabb
 Volt szerelmes képed

S most hogy boldogságban
 Fürdünk, fejtsd meg nékem,
 Mért hogy szüntelen köny
 Van e szende képen?"

Én édes leányom
 Arczod olyan halvány –
 Hová lett arról
 A piros szivárvány!

Napról napra hervadsz
 Mint a liliomszál,
 Melyre őszi éjben
 Életelőtő dér száll.

Ajkad boldogságot
 Hazudik, de nyelved
 Lélekfurdalások
 Csata helyévé lett ...

Mondtam ugyé mondtam
 Jobb lett volna néked
 Maradni mind végig
 Erényes szegénynek.

A bűnös gazdagság
 Nem ad boldogságot,
 S követői lesznek
 Lélekfurdalások!!

*

Az eddig "mellőzött" adat édesanyja,
Ballay Terézia síremlékén olvasható a szé-
 csényi temetőben.

Ez a sírfelirat annyiban ismeretlen, hogy
 a költőné költeményeit tartalmazó kötetek
 ezidáig mellőzték, pedig Ágner Lajos az

1904-ben írott, Ferenczy Teréz emlékezete című munkájában közli. Igaz adalékként megemlíti de nem tette be a versek közé.

Nemes Ballay Terézia, *Ferenczy Sámuel* felesége 150 évvel ezelőtt halt meg. Így ezzel

a sírfelirattal emlékezünk rá is. Ez talán Ferenczy Teréz legelső szerzeményei közül való, amelyet a felirat dátuma szerint 1843-ban írhatott, természetesen, *amennyiben az Ő műve ez.*

Kiket e sírhoz elvezet
A hála és emlékezet,
Férje és gyermekei a jó anyának
Jelül szívök fájdalmának
E szobrot emelék
De az emlék keblökbe rejtve
Míg minden roknt egyesít az ég!

-----*

Született BALLAI TERÉZIA
FERENCZY SÁMUEL nő
Elhunyt, június 24-én 1843
43ik évében